

פרק 1 – גלגול אל המטרה

סרן יפתח ספקטור, מוביל מבנה "כורסה", הפנה ראשו אל מעבר לכתפו השמאלית כדי למקד מבטו במטרה תוך שגלגל את המיראז' 3CJ שלו לכיוון 100° .¹ המטוס התגלגל החוצה מתוך הפנייה, חרטומו מישיר אל האוניה האפורה הזעירה שעל פני הים התיכון, כעשרת אלפים רגל מתחתיו.

יו.א.א.ס. "ליברטי" (AGTR 5) בדרכה חזרה מהים התיכון, לאחר שיפוצה במלטה לאחר התקיפה. צולם במפרץ צ'ספיק, ארה"ב, 29/7/67 (צילום צי ארה"ב)

בוהן ידו הימנית לחץ על המקזז החשמלי, מחליק את החרטום לצלילה וממקם את האוניה במרכז טבעת כוונת התותח המוקרנת על התצוגה העילית. תוך כדי תיקונים עדינים, זעירים, קבע את צלבי הכוונת על גשר האוניה. הטייס סגר מעט את המצערת כדי להאט את מהירות צלילתו לכ-500 קשר – המהירות המקובלת ליעף צליפה.² הוא הנמיך לכיוון המטרה, סוגר עליה בקצב של מייל מדי כ-7 שניות. ידו השמאלית הרפתה מוכנית מן המצערת והפעילה את מתג החימוש המרכזי, ומיד עברה אל מתג בורר התותחים שלידי. ידו הימנית המשיכה לייצב את הסטיק בעוד רגליו מייצבות קלות את הגה הכיוון. את הצלב המשיך למקד במטרה.

האצבע המורה של יד ימינו החליקה כמו מאליה אל מתחת לאבטחת ההדק, הסיטה אותו למעלה, ולחצה קלות על ההדק. בעודו מתקרב למרחק מייל מהאוניה, כ-7 שניות מהמטרה, הגביר מעט את הלחץ על ההדק על מנת להפעיל את מצלמת הירי. עיניו סרקו במהירות אחר סימן כלשהו של אש נ"מ מהאוניה, אבל הוא לא ראה הבזק כלשהו. מבנה התקיפה היה מושלם. אוניית המטרה הפליגה מערבה אל תוך השמש שמאחורי גבו. מס' 2 שלו, סרן יוחאי ריכטר, היה במרחק קצר מאחוריו, שומר על המבנה. זה היה הרגע.

שני תותחי דפה 52-5 30 מ"מ שלו החלו לירות צורות רצופים בקצב של מעל 19 פגזים בשנייה מכל קנה.³ מעולם לא ירה קודם לכן על אוניה, אבל משהו שצף מנבכי עברו, זכר אביו - צבי ספקטור, מפקד כ"ג יורדי הסירה, שנעלמו בים בדרכם לפעולת חבלה בלבנון ב-1941 - גרם לו תחושה מוזרה. הוא נתקף בתדהמה ובאימה כשדימה להבחין בנזק הבלתי יאמן שגרמה אש התותחים שלו. על פי תורת התקיפה, מיד לאחר ירי עליך לנסוק כדי למנוע פגיעה מהחימוש שלך או התקבעות במטרה והתרסקות אל תוכה תוך כדי ספירת פגיעותיך. שולי הטעות היו רק 3-4 שניות, שבמהלכן עשה המיראז' כמעט חצי מייל.

הוא שמע את מס' 2 שלו צועק בקשר: "שים לב לתרנים!" בבת אחת משך את הסטיק לאחור, מפעיל כוחות ג'י כבדים בעודו נוסק השמימה ופונה פנייה חדה שמאלה, כדי להתמקם ליעף נוסף. כשחלף על רוחבית האוניה, הבחין בדליקה גדולה ובענן עשן שחור גדול מיתמר היישר מעל המטרה - אוניית ארצות הברית ליברטי, שסימונה GTR 5.

החל ב-1358 ב-8 ביוני 1967, הותקפה "ליברטי", אונית איסוף מודיעין של ארה"ב, בידי כוחות אוויר, ואחר-כך כוחות ים ישראלים, בזמן ששטה בים התיכון במים בינלאומיים, במרחק כ-12 עד 14 מייל מחוף חצי האי סיני, בסביבות העיר אל עריש. לפני פרוץ מלחמת ששת הימים ב-5 ביוני 1967, נשלט סיני בידי מצרים

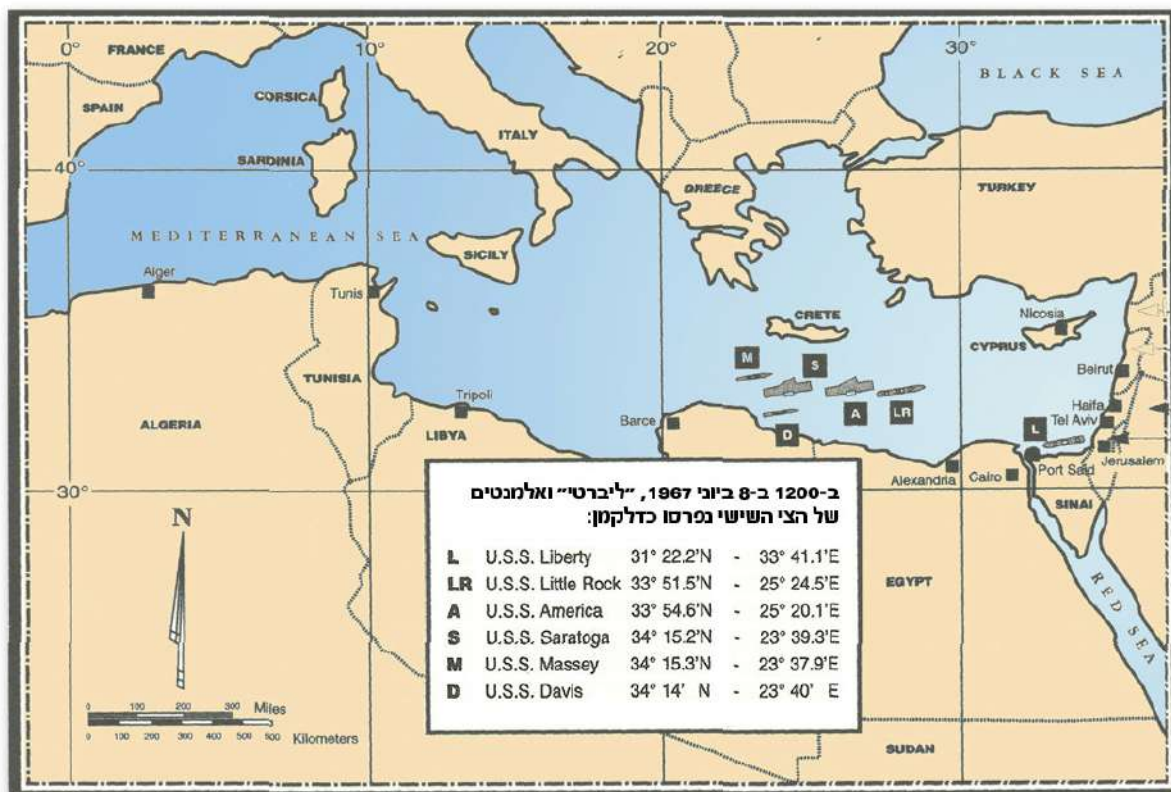
(אז הרפובליקה הערבית המאוחדת). ביום הרביעי של המלחמה שטף שריון ישראלי את סיני וטנקים ישראליים ניצבו על גדת תעלת סואץ. בזמן תקיפת "ליברטי" היו אל עריש ושדה התעופה הצבאי הסמוך, שמדרום לעיר, בשליטת צה"ל. התקיפה הסתיימה עד 1440.

אירוע זה הוליך בעקבותיו לפחות ל-10 חקירות רשמיות של ממשלת ארה"ב ו-3 חקירות רשמיות של ממשלת ישראל, ושימש נושא לחמש הפקות טלוויזיוניות. הוא נדון בלמעלה מ-100 ספרים, שחלקם הוקדשו לו בלבד, חלקם חלקית, חלקם הסתפקו באיזכורו. התקרית - למעלה מ-30 שנה לאחר מעשה - עדיין נדונה שוב ושוב בכתבי עת, במאמרי עיתונות ובמכתבים למערכת.

עשרות תיאוריות הועלו סביב השאלה מה בדיוק קרה אותו יום. הן ארה"ב והן ישראל סיווגו כסודי את מרבית המידע הקשור באירוע במשך למעלה מ-10 שנים, ובכך רק ליבו את להבות תיאוריות הקשר, הקונספירציה והטיח למיניהן. אולם מעל חלקים משמעותיים של מרבית החקירות הרשמיות הוסר הסיווג הביטחוני ורבים אחרים זמינים בנקל.

על מנת להעריך ולהבין מה קרה אותו יום ביוני 1967, יש לעמוד על הרקע הבינלאומי באותם ימים. "ליברטי" פעלה בשיא המלחמה הקרה. ברית המועצות הושפלה בפומבי 5 שנים לפני כן במשבר הטילים בקובה ב-1962, אז נסוגה נוכח עדיפותה הגרעינית והימית של ארצות הברית. מבוכה זאת דירבנה את המנהיג הסובייטי ניקיטה חרושצ'וב, ששלט בשנים 1953-1964, להאיץ הקמת צי "מים כחולים" - צי של אוניות מלחמה חזקות שיוכלו להקרין עוצמה ימית סובייטית על פני הימים.

אוניות מלחמה של ארה"ב ובריה"מ החלו להתעמת על פני הימים, בעיקר בים התיכון. הסובייטים נהגו לעקוב אחר אוניות ארה"ב ולהפריע במתכוון לפעולותיהן, בין השאר כדי לבחון את התגובה האמריקנית. אוניה סובייטית, כגון משחתת, היתה שטה בקורס התנגשות עם משחתת של ארה"ב; שני הקברניטים היו ממתנים ככל שהעזו כדי להיווכח מי "משתפן" ראשון ומשנה כיוון על מנת למנוע התנגשות. כך אירע בכמה מקרים, ששום צד לא פינה דרך ו-2 האוניות התחככו, תוך גרימת דרגות שונות של נזק הדדי. אין ספק, לא תמיד הסובייטים הם שיזמו משחקים מסוכנים אלה. בסופו של דבר, ההסלמה הגוברת של תקריות ממין זה הולידה ל"הסכם תקריות בים", שנחתם בין ציי ארה"ב ובריה"מ ב-25 במאי 1972.⁴

מפת הים התיכון: פריסת הצי השישי של ארה"ב
 הערה: היו באזור אוניות רוסיות ומצריות רבות, שנתיבן ומיקומיהן לא היו ידועים. לסורים היו כמה אוניות באזור, אבל כנראה לא יצאו את נמליהן. פריסת האוניות הישראליות לא מוצגת

אולם ביוני 1967 עדיין היו "תקריות בים" שכיחות. כך, למשל, בוקר 7 ביוני 1967 - יום אחד לפני תקיפת "ליברטי" - החל בתקרית שכזאת. תת-אדמירל ויליאם איי. מרטין, מפקד הצי השישי של ארה"ב הפועל בים התיכון, ששייט כ-500 מאות מייל מאזור הלחימה בסיני, שיגר לפריגטת הטילים הסובייטית DLG 383,⁵ שעקבה אחר כוח המשימה האמריקני שבמרכזו נושאת המטוסים "אמריקה", את המסר הבא:

פעולותיכם ב-5 הימים האחרונים הפריעו לפעולותינו. הצבת אונייתך במרכז המבנה שלנו והמעקב אחר כל תנועה שלנו מונעים מאתנו את חופש התמרון על פני הים המקובל על האומות הימיות זה מאות בשנים.

בעוד כמה דקות יחל כוח המשימה לתמרן במהירויות גבוהות ובקורסים שונים. מיקומכם הנוכחי יסכן את אונייתך, בנוסף לאוניות של כוח זה.

אני מבקש כי תתפנה מהמבנה שלנו ללא דיחוי ותחדל מההפרעה שלך ומהנהגים הלא-בטיחותיים שלך.

מרטין שיגר את המסר גם באיתות אור וגם ברדיו קולי באנגלית וברוסית. הסובייטים לא אישרו את קבלת השדר.⁶

כאחד מלקחי משבר הטילים בקובה, קבעו ארה"ב ובריה"מ, על פי מסמך הבנה שנחתם ב-20 ביוני 1963, קו טלקס חם בין וושינגטון ומוסקבה. שני הצדדים הבינו, כי קרבו לחילופי מהלומות גרעיניות מעבר למתוכנן. קו חם זה איפשר תקשורת ישירה וכמעט מיידית – "בזמן אמת" – שימנע כשל תקשורת העלול לחולל מלחמה גרעינית. אבל לאחר התקנתו לא נעשה בקו זה שימוש להוציא חילופי ברכות לשנה החדשה מדי שנה. מצב זה השתנה באורח דרמטי עם פרוץ מלחמת ששת הימים.

ביוני 1967, אלפי קילומטרים ממזרח לסיני, התחולל עימות מזוין רבתי בווייטנאם. באותו חודש כבר נפרסו כ-400 אלף חיילים אמריקנים בווייטנאם הדרומית. מספרם, וכן גם מספר האבידות, גדל מדי יום כמעט. הלחימה האמריקנית בווייטנאם, שנוהלה באופן גרוע, החלה לעורר אי שביעות רצון ציבורית ניכרת בארצות הברית. במונחים פשטניים, ארה"ב עמדה לימין הכוחות ה"אנטי-קומוניסטיים" בדרום ווייטנאם, ואילו הסובייטים תמכו ב"קומוניסטים" בצפון ווייטנאם, וזאת במסגרת תחרות מקיפה יותר במזרח אסיה, ולמעשה, ברחבי עולם. נוצר סיכוי ניכר, כי עימות נקודתי יסלים את המלחמה הקרה למלחמה של ממש בין כוחות ארה"ב ובריה"מ.

ב-2 ביוני 1967 תקפו מטוסי קרב-הפצצה של חיל האוויר האמריקני בשוגג את "טורקסטאן", אוניית סוחר סובייטית במפרץ קאם-פהה בצפון וייטנאם. לדברי פיל ג'. גולדינג, עוזר שר ההגנה לענייני ציבור, דיווחו הטייסים האמריקניים למפקדם את שאירע לאחר ששבו לבסיסם בתאילנד. הם טענו, שכאשר צלפו על סוללת נ"מ צפון וייטנאמית, החלה סוללה אחרת לירות עליהם, ואז, במאמץ לחלץ את עצמם, פתחו באש מסיבית כדי לשתק את אש הנ"מ ולהסתלק משם בשלום. תמרון זה הצליח, אבל "טורקסטאן" נמצאה במקרה בקו האש - איש צוות סובייטי נהרג וכמה נפצעו. מפקדם של הטייסים האמריקניים – אלוף-משנה שנטל חלק במשימות רבות יחד עם טייסו, וחיו ניצלו פעמיים בידי אחד הטייסים שהיו מעורבים בתקרית "טורקסטאן" – "עמד מאחורי אנשיו". הוא השמיד את סרטי מצלמות הירי וטיח את התקרית.⁷ ממשלת ארה"ב, אף שלא היה ברשותה דוח מאושר על ההתקפה, דחתה רשמית את הטענה הסובייטית, כי מטוסים אמריקנים תקפו באש אונייה סובייטית. אולם בסופו של דבר, משנודעו העובדות לאשורן למשרד ההגנה האמריקני, חזרה בה ממשלת ארה"ב, שהובכה בבירור, מהכחשת ההתקפה אבל טענה כי היתה מקרית. "פרבדה" ציטט את דברי קברניט אוניית הסוחר הסובייטית "טורקסטאן", רב חובל ויקטור סוקולוב, שאמר: "נשאנו את כל הסימולים הסובייטים. דגל סובייטי התנוסס מהתורן האחורי. 'טורקסטאן' היתה כ-400 מטרים מהחוף. הראות היתה מצוינת. אי אפשר לדבר על תקיפה בשוגג. הטייסים האמריקנים כיוונו את נשקם על המבנה העילי המרכזי, שם צוות האונייה חי ועבד."⁸

בלנינגרד - היום סט. פטרבורג - ירק המון על הדיפלומט האמריקני ג'ון גטרי ואשתו, ומפגינים התקהלו במחאה סביב תערוכה אמריקנית שהוצגה שם. ברחבי ברית המועצות כונסו אסיפות פומביות לגינני "המעשים הפיראטיים של הכוחות הצבאיים של ארה"ב."⁹ טא"ס, סוכנות הידיעות הסובייטית הרשמית, טענה כי האמריקנים טיחו "פרובוקציה נגד ברית המועצות."¹⁰

ימים ספורים בלבד הפרידו בין תקריות "טורקסטאן" ו"ליברטי" וזאת על רקע אירועים בינלאומיים רגישים ביותר ובראשם פרוץ מלחמת ששת הימים וניסוי ראשון של פצצת מימן סינית ב-17 ביוני 1967.¹¹ תקרית "טורקסטאן" גרמה דאגה רבה במשרד החוץ האמריקני, שכן ראש הממשלה הסובייטי אלכסיי קוסיגין עמד להגיע לניו יורק על מנת לנאום בעצרת הכללית של האו"ם בנושא המזרח התיכון. ממשלת ארה"ב חששה, כי בנאוםו בעצרת יתקוף קוסיגין את ארצות הברית ויגרום הרעה נוספת ליחסים בין שתי המעצמות דווקא לקראת לפגישת פסגה מתוכננת בין קוסיגין ונשיא ארה"ב לינדון ג'ונסון במטרה לבלום הסלמה גרעינית.¹²

הנשיא ג'ונסון, שהתמקד במלחמה הקרה, במלחמת וייטנאם ובמאבק בעוני, ביקש נחרצות להימנע מתבערה באזור המזרח התיכון הרגיש כל כך, שם עמדה התחרות בין ארה"ב ובריה"מ בשיאה. אף על פי כן, המצב במזרח התיכון התדרדר במהירות וגלש למלחמה של ממש ב-5 ביוני 1967.¹³ השכם אותו בוקר שיגרה ישראל את כל חיל האוויר שלה במהלומת פתע והשמידה לחלוטין את חיל האוויר המצרי בתוך פחות מ-80 דקות. בסופו של יום זה כ-200 מטוסי קרב מהקו הראשון חיסלו למעשה את חילות האוויר של מצרים, סוריה וירדן. המטוסים הישראליים זינקו לגיחותיהם, חזרו לבסיסיהם, התחמשו מחדש והמריאו לגיחות נוספות בסבבים של 6 עד 8 דקות. ביום הראשון למלחמה הם ביצעו קרוב ל-1,000 גיחות. חילות האוויר הערביים, במקרים רבים, לא יכלו לבצע סבב של מטוס במשך יום שלם.¹⁴ מסיבה זאת טענו מפקדי צבא ערביים רבים כי ארצות הברית ובריטניה סיפקו לחיל האוויר הישראלי מטוסי תקיפה, והמשיכו בהאשמותיהם הקולניות גם אחרי שהובהר להם כי ארצות הברית ובריטניה לא היו מעורבות בתקיפה. הישראלים הביכו קשות את הנשיא נאצר ואת המלך חוסיין בפרסום הקלטה של שיחת שני המנהיגים על ניסוח הודעה שקרית לעיתונות בנושא זה.¹⁵

על מנת להעריך כיאות את תקרית "ליברטי" יש להכיר, בנוסף להבנת הרקע הפוליטי-צבאי הבינלאומי ב-1967, גם את מבנה צה"ל, ולעמוד על היחסים ששררו בין חילות האוויר והים של ישראל. צה"ל קם רשמית עם הקמת מדינת ישראל ב-14 במאי 1948. חיל האוויר קיבל את השראתו הראשונית מבריטניה הגדולה. אחד ממפקדיו החשובים, אלוף עזר וייצמן, היה בתחילת דרכו טייס בחיל האוויר הבריטי.¹⁶ ראש הממשלה הראשון של ישראל, דוד בן גוריון, מינה את רס"ן פול שולמן, בוגר האקדמיה של צי ארה"ב, למפקד הראשון של חיל הים.

חיל האוויר נהנה מעליונות אווירית מאז מלחמת העצמאות ב-1948. ב-1967, לאור לקחי מבצע סיני ב-1956, חיזקה ישראל בעיקר את חיל האוויר ואת הכוחות המשוריינים. ההישג העיקרי של חיל הים במלחמת העצמאות היה הטבעת אוניית המלחמה המצרית "האמיר פארוק" על ידי הקומנדו הימי. בפעולה אחרת באותה מלחמה היו מעורבים שני טייסים ישראליים, שתקפו אונייה מצרית במטוס ביצ'קרפט בוננזה. התקיפה נכשלה והמטוס התרסק במהלכה. שני הטייסים נהרגו והאונייה נחלצה ללא פגע.

איברהים אל אוואל (באדיבות עמותת חיל הים)

במבצע סיני ב-1956 הפגיזה המשחתת המצרית "איברהים אל אוואל" את נמל חיפה.¹⁷ להפתעת המצרים, המשחתת הצרפתית "קרטנט", שהוצבה במפרץ חיפה כאוניית נ"מ כחלק משיתוף הפעולה הישראלי-צרפתי אותה עת, השיבה אש.¹⁸ "איברהים אל אוואל" נסוגה. זמן קצר אחר כך צלפו 2 מטוסי אוראגן של חיל האוויר על המשחתת המצרית, ואז היא נתקלה בשייטת של 2 משחתות ישראליות ישנות מתוצרת בריטית מדגם Z, אח"י "אילת" (ק-40) ואח"י "יפו" (ק-42). המשחתות הישראליות אותנו בפנסי איתות את הקוד הימי הבינלאומי AA שמשמעו "איזו אונייה?" או "זהה עצמך!".¹⁹ סגן משה אורן, קצין תותחנות על אח"י "יפו", צפה במשחתת המצרית משיבה AA ולא את האות המוסכם.²⁰ המשחתות הישראליות פתחו באש על האונייה המצרית והוציאו אותה מכלל פעולה. צוות השתלטות עלה על סיפונה, והיא נגררה לנמל חיפה.²¹ לאחר שיפוצים מקיפים הייתה "איברהים אל אוואל" למשחתת השלישית בחיל הים ושמה הוסב לאח"י "חיפה" (ק-38).

להתנסותם של משה אורן ושל חיל הים במגע עם המשחתת המצרית ב-1956 ואיתות AA שלה, נודעה השפעה גורלית 11 שנים אחר כך בפרשת "ליברטי". שנים רבות מאז מלחמת סיני חלקו חיל הים וחיל האוויר זה על זה לגבי חלקם בהכנעת "איבריהם אל אוואל". חיל האוויר טען כי התקפת הצליפה של מטוסי האוראגן שלו זיזרה את כניעת האוניה, ואילו חיל הים גרס כי אש התותחים של משחתותיו השביתה את הגה האוניה ואפשרה את תפיסתה.²² ב-1967, כבר נודע חיל האוויר ככוח מובחר, מתוחכם ומתקדם ראשון בחשיבותו בחזית קווי ההגנה של ישראל, ואילו חיל הים, לדברי מפקדו אז, אלוף שלמה אראל, נמצא "בשיא השפל".²³

בפרוץ מלחמת 1967 היו לחיל האוויר 76 מטוסים מתקדמים מדגם מיראז' 3CJ, בנוסף למטוסי סופר-מיסטר B-2 (סמב"ד) ומיסטר 4, וכן היה לו סגל של טייסים מאומנים היטב. לחיל הים, לעומת זאת, היו רק 3 משחתות מיושנות, 9 טרפדות (3 מהן מוצבות במפרץ אילת), כמה צוללות שעבר זמנן וכמה כלי שיט קטנים שונים.²⁴ חיל הים עמד בפני זינוק גדול קדימה ללוחמה ימית מודרנית, אבל זינוק זה התרחש רק ב-1968, עם רכישת ספינות טילים מודרניות.²⁵

תחרות עזה בין זרועות צבא אינה תופעה ייחודית לישראל. המתח בין חילות האוויר והים ב-1967 ניכר בכמה מן השיחות שהתנהלו בין מוביל מבנה "רויאל" ובין הבקרה בזמן התקיפה מהאוויר על "ליברטי". ב-1409, כ-11 דקות לאחר תחילת התקיפה האווירית וכ-3 דקות לפני שהבקר הראשי פקד על מבנה "רויאל" **"תעזוב אותה!"**, אמר מוביל המבנה, סרן יוסף צוק, לבקרה: **"אם היה לך מבנה של שני מטוסים עם פצצות, ב-10 דקות לפני שחיל הים מגיע, זו תהיה מצווה. אחרת חיל הים בדרך לכאן."**²⁶ ככל הנראה, מוביל מבנה "רויאל" (מס' 2 שלו היה סרן משה המרמש) רצה שההתקפה תושלם בידי חיל האוויר והציע להקצות מייד למשימה מטוסים חמושים היטב, כדי לבצע אותה בעילות לפני הגעת חיל הים. כמה דקות אחר-כך הגיעה פלגת סירות טורפדו (סט"רים) של חיל הים, שמפקדה, רס"ן משה אורן, השתתף בתפיסת "איבריהם אל אוואל".

אהרן יפרח, בן 20, קצין גנ"ק (גילוי, ניווט, קשר) על סיפון אח"י "דיה" (ט-204), סט"ר מפקד הפלגה (המפל"ג), ביטא כמדומה את תחושת אנשי הטרפדות באותה עת:

בלילה הראשון של מלחמת ששת הימים, חיל הים החדיר 5 צוותים של שייטת 13 לנמלים במצרים ובסוריה. אף אחד מהצוותים האלה לא הצליח להשלים את משימתו – להטביע את ציי מצרים וסוריה בעודם בנמל. פלגת סט"רים 914 נשלחה לסייע בחילוץ הצוות שנשלח ללטיקה בסוריה. במהומה שהשתררה במהלך הנסיגה התנגשה ט-206 באח"י "נגה" (ק-22) וקרעה בחרטומה חור בגודל צלחת. אח"י "נגה" הפליגה בחזרה לנמל חיפה, שם תוקן החור חיש מהר. עד היום הרביעי של המלחמה, חיל האוויר השמיד את כל חילות האוויר הערביים ושלט בשמיים. השריון כבש את סיני וטבל את רגליו בתעלת סואץ. הצנחנים תפסו את כל הגדה המערבית ומזרח ירושלים, וחיילים ישראלים התפללו בכותל המערבי. וחיל הים – אנחנו עשינו חור באחת מספינותיו שלנו. היינו לחוצים להיכנס לפעולה.²⁷

אברהם רבינוביץ', מחבר "ספינות שרבורג", אישר את ניתוחו של יפרח: "מפקדת חיל הים, שהיתה מתוסכלת מחוסר פעילותו של החיל בשעה שכוחות היבשה שעטו בתוך סיני ובגדה המערבית וחיל האוויר זכה בניצחונותיו המדהימים, קיוותה למצוא אוניית אויב שתאפשר לה להצטרף למלחמה."²⁸

כך הוצבה התפאורה של הטרגדיה. "ליברטי", לפי הפקודות שניתנו לה ב-1 ביוני 1967,²⁹ הפליגה אל תוך אזור לחימה פעיל מבלי לדעת כי הסוכנות לביטחון לאומי של ארה"ב, באמצעות ראשי המטות המשולבים, פקדה ב-7 ביוני להוציא אותה מאזור הסכנה.³⁰ מה שהתרחש אחר כך היה האסון הכבד ביותר ב-50 שנות יחסי ישראל-ארה"ב.

¹ מקובל להקצות בקשר אותות קריאה למבנים של מטוסי קרב. במלחמת ששת הימים הוקצו למבני מטוסי מיראז' 3C של חיל האוויר אותות קריאה של חפצי בית; המבנה שתקף ראשון את "ליברטי" כונה "כורסה". אות קריאה של מבנה מיראז'ים אחר היה "מנורה". למבני סופר-מיסטר B2 הוקצו אותות קריאה של שמות סיגריות. המבנה השני

שתקף את "ליברטי", מבנה של סופר-מיסטרס, נקרא "רויאל". מבני מטוסי מיסטר 4 נקראו על שם מנהיגים בעולם, "צ'רצ'יל", "רוזוולט", "ניקסון", וכו'.

במשך תקופה ארוכה, שמות הטייסים המעורבים בתקיפת "ליברטי" לא ניתנו לפירסום, בהתאם למדיניות הישראלית, או שהם עצמם רצו בעילום שמם. המיראז' 3C, שכינוי בחיל האוויר היה "שחק", פותח בצרפת על ידי מפעל דאסו תוך סיוע משמעותי של אל"מ דני שפירא, טייס הניסוי הראשי של התעשייה האווירית. שיפורים רבים הוכנסו כתוצאה של המלצותיו. ברנרד ווקה, מנהל המכירות של דאסו, כינה את מטוסי מיראז' 3C שנמכרו לישראל בשם מיראז' 3CJ. J סימל Juif – יהודי בצרפתית. מלבד האות השונה והחלפת התקני המנוע הרקטי SEPR 844 בשני תותחי 30 מ"מ, מטוסי J היו זהים ל-3C. Bill Gunston, *An Illustrated Guide to the Israeli Air Force*. (New York: Arco, 1982), 88.

יעפי צליפה במטוס סילון על-קולי נעשים במהירות של 450 עד 500 קשר. שוחחתי עם טייסי מיראז' 3C, שאישרו לי כי ביעף תקיפה, הם טסים במהירות המרבית שהם יכולים, כדי לצמצם את זמן החשיפה האפשרי לאש נ"מ, וחלקם צלפו במהירות מעל 550 קשר. קצב הסגירה על המטרה, אם כן, עשוי להשתנות בין מייל מדי 6.5 שניות למייל מדי 8 שניות- חצי מייל מדי 3.25 עד 4 שניות. אין להפרש זה של שנייה וחצי השפעה משמעותית על עובדות התקרית.

מלאי התחמושת לכל תותח היה כ-125 פגזים. משך הירי להוצאת כל התחמושת היה כ-7 שניות. כל מטוס יכול לירות במשך מעט מעל ל-2 שניות בכל אחד משלושת היעפים שלו. באותו זמן המטוס עובר כמעט חצי מייל ואז שובר הצידה. אם הירי התחיל במרחק של מעט פחות ממייל מהמטרה, הוא הסתיים והמטוס שבר החוצה כחצי מייל מהמטרה. המידע על המטוסים והתותחים הוא מהספרים: Gunston, *Illustrated Guide*, 86; and Peter B. Mersky, *Israeli Fighter Aces: The Definitive History* (North Branch, Minn.: Specialty Press, 1997), 47.

"הסכם תקריות בים" מתייחד בכך שאינו אמנה בין מדינות אלא הסכם בין ציי ארה"ב ובריה"מ.

בספר המשט (ספר לא-רשמי שנכתב בידי הצוות, מכיל חוויות, תמונות וכו') של 1967 של "אמריקה" יש תמונה של אדמירל-משנה ל. גייס במסיבת עיתונאים על סיפון "אמריקה" ב-9 ביוני 1967, ביחד עם צילום של לוח התדריכים שבו השתמש האדמירל. הלוח מציין מעקב סובייטי ב-5 ביוני 1967, שנעשה בידי DLG 381, משחתת טילים מדגם קאשין. משחתת זאת מוזכרת במסר ממפקד הצי השישי ב-022032Z יוני 1967: "3. דגם-קאשין סובייטי 381-DLG 021700 מקום 23-37E 24N-32, קורס 270, מהירות 18.

ראו גם: Niel Sheehan, "A Larger Soviet Vessel Follows U.S. Carrier in Mediterranean," *New York Times*, June 4, 1967, 4 (6,000 טון) מדגם קאשין שהופיעה בזירה ביום שישי, 2 ביוני 1967.

ב-6 ביוני המעקב הסובייטי נעשה שוב על ידי DLG 381. ב-7 ביוני המעקב היה של DLG 383, שזוהתה בכתב העת "לייף", מ-16 ביוני 1967 כמשחתת טילים מדגם קאשין. "לייף" דיווח, כי יומיים לפני פרוץ הקרבות במזרח התיכון, DLG 383 הפליגה דרך מצרי הבוספורוס בדרכה למזרח הים התיכון.

ב-1967 השתמש צי ארה"ב בזיהוי DLG (פריגטת טילים מונחים) לציון משחתת גדולה חמושה בטילים. ב-1975 הפסיק הצי להשתמש בהגדרה מבלבלת זאת ועבר להשתמש ב-DDG (משחתת טילים מונחים).

ספר המשט של יו.א.אס. "אמריקה" (CVA 66) מצטט פסיקה זאת במלואה. ראה הודעה לעיתונות של CVA-66 מס' 26-67. הספר כולל כמה דפים של תמונות של אוניות מלחמה סובייטיות שונות במבנה הדוק עם קבוצת המשמה של יו.א.אס. "אמריקה".

Phil G. Goulding, *Confirm or Deny: Informing the People on National Security* (New York: Harper & Row, 1970), 146-48; and Jack Broughton, *Going Downtown: The War against Hanoi and Washington* (New York: Pocket Books, 1990), 193-210.

Goulding, *Confirm or Deny*, 137-67.

שם, 145.

שם, 144.

שם, 152.

מפגש הפיסגה אכן התקיים זמן קצר אחר כך ב-23 וב-24 ביוני 1967 בגלסבורו, ניו ג'רזי.

יש ספרים מעולים רבים על מלחמת ששת הימים. ראו, למשל: Churchill, Randolph S., and Winston S. Churchill. *The Six Day War*. Boston: Houghton Mifflin, 1967. "מלחמת ששת הימים" (מסדה, 1967); רפאל בשן, "הניצחון: מלחמת ששת הימים תשכ"ז 1967 (א' לוי-אפשטיין, 1967); Brigadier General S. L. A. Marshall, *Swift Sword: The Historical Record of Israel's Victory, June 1967* (Washington, D.C.: American Heritage Publishing, 1967); Associated Press,

Lightning Out of Israel: The Six Day War in the Middle East (New York: Associated Press, 1967); J. N. Westwood and Edgar O'Ballance, *The Third Arab-Israeli War* (Hamden, Conn.: Archon Books, 1972); J. W. Westwood, *The History of the Middle East Wars* (New York: Exeter Books, 1984), 80-107

Benjamin Franklin Cooling, ed., *Case Studies in the Development of Close Air Support*, Air Force History, (Washington, D.C.: Government Printing Office, 1990). ברטון גרינהוס כתב את הקטע שכותרתו "החוויה הישראלית". לגבי מבצע סיני ב-1956 מצין גרינהוס: "במהלך מבצע קדש, הישראלים טענו שהצליחו לבצע למעלה מ-4 גיחות ביום של מטוסי הסילון שלהם וכשתיים-וחצי גיחות של מטוסי הבכנה שלהם. לא סביר, שהמצרים הצליחו להוציא יותר מגיחה אחת ביום." (ע' 150).

לדעת מחבר ספר זה, שיפר חיל האוויר הישראלי בין 1956 ו-1967 את זמן הסבב שלו, שלא כחילות האוויר הערביים. "מטה האוויר המצרי תיכנן כי במקרה של מלחמה עם ישראל, ימצאו מטוסי התקיפה שלו מעל מטרות ישראליות בערך אחת ל-3 שעות; זה איפשר בנקל זמן סבב של שעתיים, שבו יכלו לעמוד צוותי הקרקע והטייסים המצריים והמטוסים יוכלו לבצע 2 עד 3 גיחות ביום." Westwood and O'Ballance, *The Third Arab-Israeli War*, 79-80. מומחים אחרים גורסים, כי חיל האוויר הירדני היה מאומן היטב ובעל יכולת של יותר מגיחה אחת ביום ב-1967. ייתכן שכך היה, אבל אין ראיות כלשהן שמאששות הערכות אלה. אחד ההסברים לטענת המצרים, שמטוסים של ארה"ב ובריטניה השתתפו במלחמה נגד מצרים, הוא שההנהגה המצרית לא יכלה להאמין שישראל ביצעה סבבים כה רבים ביום. הקונספציה התבסס על יכולתם-הם, ומשום כך סברו שמטוסים אחרים היו מעורבים.

Randolph S. Churchill and Winston S. Churchill, *The Six Day War* (Boston: Houghton Mifflin, 1967), 89-90

התפקיד האחרון בקריירה המפוארת של עזר וייצמן היה נשיא מדינת ישראל מ-1993 עד 2000.

"איברהים אל-אוואל" ("אברהם הראשון") נבנתה בבריטניה בתור משחתת מדגם האנט. היא נרכשה על-ידי מצרים ונקראה על שם בנו של מוחמד עלי, מייסד שושלת המלוכה ששלטה במצרים עד מהפכת 1952.

Martin van Kreveld, *The Sword and the Olive: A Critical History of the Israeli Defense Force*, (New York: Public Affairs, 1998). "קרסנט" רשומה ב"האוניות הלוחמות של ג'יינס" מ-1956-1957 כ-D622.

Sontag, Sherry, and Christopher Drew. *Blind Man's Bluff: The Untold Story of American Submarine Espionage*. (New York: Harper Paperbacks, 1999), שם ציינו המחברים שהסובייטים אותנו "אייבל, אייבל" (Able היה אז הסימול הפונטי של האות A, כיום "אלפא") - הקוד הבינלאומי במוסר של "מי אתה? זהה עצמך". "גודג'ון" השיבה: "אייבל, אייבל". ראו גם Armbrister, Trevor. *A Matter of Accountability: The True Story of the Pueblo Affair*. New York: Coward-McCann, 1970, 121: "עכשיו משחתת משמאל לחרטומו הבזיקה "אלפא אלפא – זהה עצמך".

ראיון של מחבר ספר זה עם משה אורן ב-1 בינואר 1990 בתל אביב.

ראיון של מחבר ספר זה עם אל"מ שמואל (סמק) ינאי, מפקד שייטת המשחתות של חיל הים במבצע סיני ב-1956, ב-16 בינואר 1990 בתל אביב.

Van Kreveld, *The Sword and the Olive*, 147.

ראיונות של מחבר ספר זה עם אלוף שלמה אראל: 16 באוגוסט 1989 בחיפה; 13 בינואר 1990 בקיסריה; 16 ביוני 1990 בקיסריה; 7 ביוני 1992 בקיסריה; 6 ביוני 1993 בקיסריה; ו-20 באוקטובר 1994 בחיפה.

על פי "האוניות הלוחמות של ג'יינס" 1966-67 (לונדון: הוצאת ג'יינס), 146-147, כלל חיל הים הישראלי ב-1967 29 אוניות מלחמה: 4 צוללות; 3 משחתות (אח"י "אילת" [לשעבר אונית הוד מלכותה "זלוס"], אח"י "יפו" [לשעבר אה"מ "זודיאק"], שתיהן מדגם Z, ואח"י "חיפה" [לשעבר המשחתת המצרית "איברהים אל-אוואל" ולפני כן "לין פיו" הסינית, ובמקור אה"מ "מנדיפ", משחתת בריטית מדגם האנט]; 9 סט"רים; 2 סירות תותחים מהירות; 5 ספינות סיור ו-6 נחתות.

רבינוביץ, אברהם. *ספינות שרבורג*, תרגום מאנגלית סא"ל (מיל") אריה מרמרי, הוצאת אפי מלצר, 2001.

המתמליל של קלטות השמע של חיל האוויר הישראלי של תשדורות הבקרה/טייסים ב-8 ביוני 1967.

ראיונות של מחבר ספר זה עם אהרן יפרח: 15 בינואר 1990, באשקלון; 4 בינואר 1993, באשקלון; 1 ו-7 באפריל 1997, שיחות טלפון ממיאמי, פלורידה, לאשקלון.

רבינוביץ, *ספינות שרבורג*, 71.

מסר של ראשי המטות המשולבים 011545Z יוני 1967.

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30
Report of House Armed Services Subcommittee of the Committee on Armed Services, House
of Representatives, 92d Cong., 1st sess., under authority of H. Res.201, May 10 1971
(Washington DC: Government Printing Office, 1971)